

Mallioikeutta koskeva yleissopimus

Kokous

Eduskuntatunnus

Käsittelyvaihe ja jatkokäsittelyn aikataulu

Komissio antoi 6.6.2024 suosituksen (COM(2024) 232 final) neuvoston päätökseksi, jolla on tarkoitus valtuuttaa komissio neuvottelemaan Euroopan unionin puolesta mallioikeutta koskevasta yleissopimuksesta (jäljempänä myös *mallioikeussopimus*).

Komission ehdotusta on käsitelty neuvoston teollis- ja tekijänoikeuksien työryhmässä 10.6.2024, 24.6.2024 ja 2.7.2024. Tavoitteena on hyväksyä neuvottelumandaatti neuvostossa lokakuussa ja tätä edeltävässä COREPER-käsittelyssä.

Maailman henkisen omaisuuden järjestön (WIPO) puitteissa on vuodesta 2005 lähtien pyritty yhdenmukaistamaan teollismalleja koskeviin hakemuksiin liittyviä tiettyjä menettelyllisiä näkökohtia kansainvälisellä tasolla. WIPO:n yleiskokous päätti vuonna 2022, että se kutsuu koolle diplomaattikonferenssin sopimuksen tekemiseksi vuoden 2024 aikana. Diplomaattikonferenssia valmisteltiin tavaramerkkioikeutta, teollismalleja ja maantieteellisiä merkintöjä käsittelevän WIPO:n hallitustenvälisen komitean (jäljempänä *SCT-komitea*) valmistelukomiteassa loppuvuodesta 2023. SCT-komitea kokoontui lisäksi valmistelukomiteaa edeltävässä erityisistunnossa.

Valmistelukomitea hyväksyi alustavan ehdotuksen mallioikeutta koskevan yleissopimuksen hallinnollisista ja loppumääräyksistä (basic proposal eli perusehdotus). Diplomaattikonferenssin ajankohdaksi vahvistui 12-22.11.2024 Riadissa. Tarkoituksena on, että sopimusteksti hyväksyttäisiin diplomaattikonferenssissa ja se avattaisiin allekirjoituksille.

Teollis- ja tekijänoikeuksia, geenivaroja ja geenivaroihin liittyvää perinteistä tietämystä koskevan kansainvälisen sopimuksen neuvotteluiden johdettua sopimuksen syntymi-

seen diplomaattikonferenssissa toukokuussa 2024, on tulevilla neuvotteluilla mallioikeussopimuksesta hyvät mahdollisuudet johtaa sopimuksen syntymiseen. Erityisesti teollisuusvaltiot kannattavat mallioikeussopimuksen tekemistä.

Tällä E-kirjeellä eduskuntaa tiedotetaan neuvottelujen alkamisesta ja neuvottelumandattia kokevasta ehdotuksesta. Sopimusluonnoksesta tullaan antamaan eduskunnalle U-kirjelmä, jossa sopimusluonnoksen sisältöä selvitetään tarkemmin.

Suomen kanta

Suomi pitää tärkeänä kansainvälisen mallioikeutta koskevan yleissopimuksen tekemistä ja katsoo, että se voi hyväksyä neuvottelumandaatin myöntämisen Euroopan komissiolle mallioikeutta koskevan yleissopimuksen neuvotteluja varten.

Suomi pitää erittäin tärkeänä, että EU voi liittyä sopimuksen osapuoleksi ja äänestää yhtä monella äänellä, kuin sillä on jäsenvaltioita. Vaihtoehtoisesti Suomi voi hyväksyä ratkaisun, jossa EU sallii erillisellä päätöksellä jäsenvaltioiden liittymisen sopimukseen EU:n yksinomaisesta toimivallasta riippumatta, jos sillä saavutetaan sama lopputulos. Suomi katsoo, että mallioikeussopimuksen tulisi olla tarkkarajainen ja selvä, eikä sen tulisi sisältää edes vapaaehtoista ilmoitusvelvollisuutta.

Suomi suhtautuu joustavasti siihen, miten sopimuksen keskeiset tavoitteet saavutetaan.

Pääasiallinen sisältö

Tausta

Aineettomien oikeuksien (Intellectual Property, IP) -järjestelmässä myönnetään suojaa muun muassa keksinnöille, tavaramerkeille, malleille ja myös esimerkiksi teoksille. Jäsenvaltioiden kansalliset teollis- ja tekijänoikeusvirastot rekisteröivät kansalliset mallit, ja yhteisömallit rekisteröidään Euroopan unionin teollisoikeuksien virastossa (EUIPO), joka myös hallinnoi niitä.

WIPO:n SCT-komitean sihteeristö esitti komitealle ensimmäisen luonnoksen teollismalleja koskevaksi lainsäädännöksi ja käytännöksi vuonna 2010. Euroopan unioni on kannattanut voimakkaasti malleihin liittyvää yhdenmukaistamista ja kehottanut kutsumaan koolle diplomaattikokouksen, jotta voitaisiin hyväksyä mallioikeutta koskeva yleissopimus, joka voisi hyödyntää kaikkia WIPO:n jäsenvaltioita niiden kehitystasosta riippumatta.

Mallioikeutta koskevaa yleissopimusta sovellettaisiin kaikkiin teollismalleihin, jotka voidaan rekisteröidä sopimuspuolen lainsäädännön mukaisesti (sopimusluonnoksen 2 artikla). Sopimusluonnos sisältää määräyksiä koskien mallien hakemista ja rekisteröintiä koskevaa menettelyä (3 artikla), hakemuksen jättämispäiviä (5 artikla), armonaikaa (6 artikla), vaatimusta jättää hakemus tekijän nimissä (7 artikla), muutoksia ja jakautumisia (8 artikla), mallin julkaisemista (9 artikla), tiedonantoja (10 artikla), uudistamispyyntöjen sisältöä (11 artikla) sekä määräaikoja ja niitä koskevia lieventäviä toimenpiteitä (12 artikla). Se sisältää myös erityismääräyksiä oikeuksien palauttamisesta (13 artikla) ja virheiden korjaamisesta (21 artikla). Osa näistä määräyksistä, kuten 3 artiklan ilmoitusvelvollisuus, jättää jonkin verran harkintavalttaa sopimuspuolille.

Artikla 3 antaa sopimuspuolille mahdollisuuden vaatia hakijoita ilmoittamaan geenivarojen tai perinnetiedon tai perinteisten kulttuuri-ilmaisujen alkuperän tai lähteen. Artiklan 3

ilmoitusvelvollisuus eroaa teollis- ja tekijänoikeuksia, geenivaroja ja geenivaroihin liittyvää perinteistä tietämystä koskevan kansainvälisen sopimuksen pakollisesta ilmoitusvelvollisuudesta, joka sopimuspuolten olisi sisällytettävä kansalliseen lainsäädäntönsä. Vapaaehtoisena säännös voi silti vaikeuttaa mallisuojan saamista niillä lainkäyttöalueilla, jotka päättävät panna sen täytäntöön.

Perusehdotus on pitkälti EU:n tavoitteiden mukainen, lukuun ottamatta vapaaehtoista ilmoitusvelvollisuutta. Sopimusluonnoksesta tullaan antamaan eduskunnalle U-kirjelmä, jossa sopimusluonnoksen sisältöä selvitetään tarkemmin.

Mandaattiehdotus ja neuvotteluohjeet

Komission mandaattiluonnos koostuu suosituksesta aloittaa sopimusneuvottelut ja suosituksen liitteenä olevista neuvotteluohjeista. Sopimuksen tavoite on parantaa teollismallijärjestelmän tehokkuutta, läpinäkyvyyttä, johdonmukaisuutta ja oikeusvarmuutta harmonisoimalla teollismalleja koskevat prosessit. Sisällöltään mallioikeussopimus koskee ensisijaisesti mallihakemuksiin sovellettavia muodollisuuksia, eikä se sisällä aineellisia määräyksiä, lukuun ottamatta armonaikaa (grace period). Tällä hetkellä ei ole suunnitelmia harmonisoida mallin saamisen aineellisia edellytyksiä.

Suosituksessa ehdotetaan, että komissio valtuutettaisiin neuvottelemaan sopimuksesta unionin puolesta. Ehdotuksen mukaan erityiskomiteana toimisi neuvoston teollis- ja tekijänoikeustyöryhmä, jota kuultaisiin neuvottelujen aikana.

Mandaattiehdotuksessa viitataan SEUT 3 artiklan 1 ja 2 kohdan mukaisiin perusteisiin, joiden perusteella komissio katsoo, että EU:lla on yksinomainen toimivaltainen sopimuksen tekemiseen. SEUT-sopimuksen 3 artiklan 1 kohdan perusteella EU:lla on yksinomainen toimivalta yhteistä kauppapolitiikkaa koskevissa asioissa. Teollisoikeuksia koskevia sitoumuksia voidaan pitää osana yhteistä kauppapolitiikkaa, jos niillä on erityinen yhteys kansainväliseen kauppaan siten, että niiden i) pääasiallisena tarkoituksena on edistää, helpottaa tai säännellä kansainvälistä kauppaa ja ii) niillä on siihen suoria ja välittömiä vaikutuksia. Mallioikeutta koskevan yleissopimuksen tavoite on yhdenmukaistaa teollismallihakemuksiin liittyviä menettelyjä ja luoda siten alalla yhteiset säännöt. Yleissopimus lisää oikeusvarmuutta ja johdonmukaisuutta ja hyödyttää siten mallioikeusjärjestelmää. Yhdenmukaistamalla muodolliset vaatimukset ja armonaika (grace period) edistetään taloudellisten toimijoiden tasavertaista osallistumista maailman kauppaan.

Mallioikeutta koskevaan yleissopimukseen sisältyy myös aineellinen määräys armonajan yhdenmukaistamisesta. Armonajan pituus vaikuttaa sellaisen mallin suojan saamiseen, joka on julkistettu ennen mallisuoja koskevan hakemuksen jättämistä. Tällä määräyksellä voisi olla suoria ja välittömiä vaikutuksia mallisuojan piiriin kuuluvien tavaroiden kansainvälisen kaupan yhteydessä syntyviin malliriitoihin.

Lisäksi mandaattiehdotuksessa viitataan EU:n antamaan ja EU:n lainsäädäntöä yhtenäistävään mallilainsäädäntöön. Unionilla on SEUT-sopimuksen 3 artiklan 2 kohdan nojalla yksinomainen toimivalta tehdä kansainvälisiä sopimuksia siltä osin kuin se voi vaikuttaa yhteisiin sääntöihin tai muuttaa niiden ulottuvuutta, mikäli kyseiset sitoumukset koskevat alaa, jota tällaiset säännöt jo suurelta osin koskevat. Arvioissa, jotka tehdään 3 artiklan 2 kohdan perusteella, on huomioitava i) unionin oikeuden ja kansainvälisen sopimusluonnoksen määräysten kattamat alat, ii) niiden ennakoitavissa oleva tuleva kehitys ja iii) niiden luonne ja sisältö, jotta voidaan arvioida, voiko tällainen sopimus vaarantaa unionin sääntöjen yhtenäistä ja johdonmukaista soveltamista.

Mallien osalta on kaksi EU-säädöstä ja kaksi lainsäädäntöehdotusta, joiden merkitystä on arvioitava mallioikeussopimuksen yhteydessä: mallien oikeudellisesta suojasta annettu direktiivi 98/71/EY ja ehdotus direktiiviksi mallien oikeudellisesta suojasta (2022/0392(COD)) sekä neuvoston asetus (EY) N:o 6/2002 yhteisömallista ja ehdotus asetukseksi yhteisömallista annetun neuvoston asetuksen (EY) N:o 6/2002 muuttamisesta ja komission asetuksen (EY) N:o 2246/2002 kumoamisesta.

Vuoden 1998 mallioikeusdirektiivin tarkoituksena ei ollut yhdenmukaistaa malleja koskevaa lainsäädäntöä kokonaisuudessaan, vaan direktiivi rajoittuu niihin säännöksiin, jotka kaikkein välittömimmin vaikuttavat sisämarkkinoiden toimintaan. Direktiivi pyrkii yhdenmukaistamaan käsitteitä sekä mallisuojan saamisen edellytyksiä. Lisäksi direktiivi pyrkii siihen, että mallisuojan sisältö olisi näiltä osin yhtäläinen kaikissa jäsenvaltioissa. Direktiivin 6 artiklassa säädetään armonajasta suojan saamiseksi aiemmin julkistetuille malleille, mikä on sama kohde kuin mallioikeutta koskevan yleissopimusluonnoksen 6 artiklassa.

Vuonna 2022 ehdotetulla direktiivillä pyritään yhdenmukaistamaan mallioikeutta paitsi aineelliselta kannalta myös tiettyjen menettelyyn ja rekisteröintiin liittyvien näkökohtien osalta. Siihen sisältyy uusia säännöksiä hakemusvaatimuksista, mallin kuvauksesta, hakemispäivästä ja julkaisemisen lykkäämisestä, jotka kaikki kuuluvat myös mallioikeutta koskevan yleissopimuksen soveltamisalaan.

Yhteisömallia koskevalla v. 2002 asetuksella perustetaan EU:n laajuinen järjestelmä yhdenäisen suojan piiriin kuuluvan yhteisömallin saamiseksi. Siinä vahvistetaan myös menettely yhteisömallien rekisteröimiseksi Euroopan unionin teollisoikeuksien virastossa. Kaikilla mallioikeutta koskevan yleissopimusluonnoksen määräyksillä on vastine vuoden 2002 asetuksessa, eli sitoumukset, jotka EU tekisi tehdessään mallioikeutta koskevan yleissopimuksen, kuuluvat jo EU:n lainsäädännön piiriin. Vuonna 2022 ehdotetulla asetuksella pyritään nykyaikaistamaan nykyisiä säännöksiä sekä parantamaan EU:n mallisuojan saavutettavuutta, tehokkuutta ja kohtuuhintaisuutta. Mallioikeutta koskevan yleissopimusluonnoksen määräykset ovat yhdenmukaisia ehdotetun asetuksen kanssa.

Edellä mainitun perusteella komissio on ehdotuksessa katsonut, että mallioikeutta koskevan yleissopimuksen soveltamisalaan kuuluvien asioiden olisi katsottava kuuluvan unionin yksinomaiseen toimivaltaan. Mallioikeutta koskevassa yleissopimusluonnoksessa säännellyt asiat kuuluvat alaan, jota säännellään jo unionin oikeudessa. Myös unionin oikeuden ennakoituissa oleva tuleva kehitys vaikuttaa samaan alaan, kuten ehdotetusta asetuksesta ja direktiivistä ilmenee. Ehdotettu direktiivi sääntelee ja yhdenmukaistaa malleja koskevia menettelyvaatimuksia pitemmälle kuin direktiivi 98/71 EY ja jättää jäsenvaltioille vain jonkin verran harkintavaltaa menettelyyn liittyvissä seikoissa.

Sopimuksen määräysten tulisi ehdotukseen liitteenä olevan neuvotteluohjeen mukaan olla yhteensopivia voimassaolevan EU:n sääntelyn kanssa. Neuvotteluissa tulisi myös pyrkiä varmistamaan, ettei mallioikeussopimus pidä sisällään ilmoitusvelvollisuutta perinteisestä tiedosta, perinteisistä kulttuuri-ilmaisista tai geenivaroista, joita on käytetty tai jotka on sisällytetty teollismalliin. Neuvotteluohjeena esitetään edelleen, että sopimuksessa varmistettaisiin - jos lopullinen sopimus kuuluu unionin yksinomaiseen toimivaltaan, että Euroopan unioni voi käyttää sopimuspuolten yleiskokouksessa kaikkien jäsenvaltioiden äänioikeutta vastaavaa äänioikeutta ilman lisäehtoja, jotka vaikuttaisivat unionin yksinomaisen toimivallan käyttöön. Sopimustekstin tämänhetkinen muotoilu edellyttää, että EU:n ohella myös jäsenvaltiot liittyvät sopimukseen erikseen äänimäärän turvaamiseksi. Enimmillään EU:lla ääniä olisi yhteensä 27.

Toimivallan määräytymisen osalta komissio katsoo, että sopimus on unionisopimus, jossa vain EU olisi osapuolena. Suomi arvioi tämänhetkisen tilanteen mukaan, että sopi-

mus kuuluu EU:n yksinomaiseen toimivaltaan. Toimivallanjako tulee kuitenkin lopullisesti arvioitavaksi siinä vaiheessa, kun sopimusteksti on valmis. EU:n intressien toteutumiseksi edellytyksenä on, että EU:n maksimaalinen äänimäärä turvataan joko itse sopimustekstissä tai siten, että EU sallii erillisellä päätöksellä jäsenvaltioiden liittymisen sopimuksen EU:n yksinomaisesta toimivallasta riippumatta. Teollis- ja tekijänoikeuksia, geenivaroja ja geenivaroihin liittyvää perinteistä tietämystä koskevan kansainvälisen sopimuksen (ns. GRATK-sopimus) diplomaattikonferenssissa toukokuussa 2024 tätä tavoitetta ei saavutettu lopullisessa sopimustekstissä.

EU:n oikeuden mukainen oikeusperusta/päätöksentekomenettely

Sopimusta neuvotellaan unionin puolesta Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen (SEUT) 218 artiklan mukaisessa menettelyssä. Menettelyllinen oikeusperusta neuvottelumandaatin ja neuvotteluohjeiden antamiseksi on SEUT 218 artiklan 3 ja 4 kohta.

Mandaattiehdotus ei sisällä ehdotusta aineelliseksi oikeusperustaksi. Se tulee päätettäväksi sopimuksen allekirjoittamista koskevan päätösehdotuksen yhteydessä sopimuksen sisällön valossa. Alustavasti voidaan kuitenkin arvioida, että aineellisena oikeusperustana käytettäneen ainakin SEUT 114 artiklaa (sisämarkkinoiden toteuttaminen). Neuvosto tekisi tällöin päätöksen mandaatin hyväksymisestä SEUT 218 artiklan 8 kohdan nojalla määräenemmistöllä.

Käsittely Euroopan parlamentissa

Mandaatin myöntämistä koskeva neuvoston päätös ei edellytä Euroopan parlamentin kuulemistä tai hyväksyntää.

Euroopan parlamenttia tiedotetaan välittömästi ja täysimääräisesti menettelyn kaikissa vaiheissa SEUT 218 artiklan 10 kohdan mukaisesti.

Kansallinen valmistelu

Aineettomista oikeuksista vastaa mallioikeuslainsäädännön ja muiden teollisoikeuksien osalta työ- ja elinkeinoministeriö, joka on valmistellut asiaa. E-kirjettä on käsitelty EU8 kilpailukykyjaostossa 11.-12.7.2024.

Eduskuntakäsittely

Kansallinen lainsäädäntö, ml. Ahvenanmaan asema

Mallioikeutta koskeva yleissopimus tulisi tämänhetkisen arvion mukaan sisältämään vain EU:n yksinomaiseen toimivaltaan kuuluvia määräyksiä, minkä vuoksi sopimus tehtäisiin lähtökohtaisesti unionisopimuksena. Tämänhetkisen arvion mukaan sopimus ei tulisi sisältämään määräyksiä, jotka kuuluvat Ahvenanmaan itsehallintolain (1144/1991) 18 §:n nojalla Ahvenanmaan toimivaltaan. Suhdetta Suomen lainsäädäntöön samoin kuin Ahvenanmaan toimivaltaan tullaan kuitenkin arvioimaan tarkemmin konkreettisen sopimustekstin valossa.

Taloudelliset vaikutukset

Sopimus lisääisi mallijärjestelmien yhdenmukaisuutta, mikä edesauttaisi kansainvälisen mallijärjestelmän toimivuutta.

Mallioikeusprosessien maailmanlaajuinen yhdenmukaistaminen vaikuttanee myönteisesti kansainväliseen kauppaan, sillä mallioikeutta koskevat erot eri maissa voivat vääristää kilpailua. Mallisuojaajajärjestelmien harmonisaatio luo samankaltaiset kansainväliset toimintaedellytykset, mikä hyödyttää paitsi yrittäjiä ja yksittäisiä mallin luoja myös kuluttajia ja yhteiskuntia. Menettelysääntöjen yhtenäistäminen helpottaa myös kansallisten virastojen keskinäistä yhteistyötä.

Sopimuksella ei ole merkittäviä budjettivaikutuksia.

Muut asian käsittelyyn vaikuttavat tekijät**Asiakirjat**

COM(2024) 232 final

Laatijan ja muiden käsittelijöiden yhteystiedot

Erityisasiantuntija Stiina Löytömäki, Työ- ja elinkeinoministeriö, stiina.loytomaki@gov.fi, 0505919646

VAHVA-tunnus

EU/716/2024

Liitteet**Viite**